

Zeno Vancea

ISTORIA MUZICII
Breviar

Volumul 2
Creația vocală
din secolele XVI - XVII

GRAFOART



Cuprins

Introducere.....	7
Italia	8
Țările germane.....	20
Anglia	22
Spania.....	24
Țările nordice.....	26
Europa centrală și răsăriteană.....	27
Cântarea corală de rit bizantin	28
Țările române	30
Muzica instrumentală	31
Lăuta	34
Orga	38
Clavecin	44
Instrumentele de coarde	50
Barocul muzical	52
Muzica instrumentală	56
Concluzie	65

Introducere

În volumul precedent al prezentei lucrări am înfățișat procesul de lentă, dar continuă transformare a modului de exprimare muzicală, de la arhaicele melodii de tip univocal (monofon), până la formele polifone complexe din timpul Renașterii.

Am încheiat expunerea noastră cu o scurtă prezentare a creației celor doi mari maeștri ai polifoniei corale din secolul XVI, Palestrina și Lassus.

În volumul de față ne propunem să prezentăm, în continuare, creația vocală a altor compozitori italieni din acel timp, cât și a celor din alte țări europene, urmărind dezvoltarea polifoniei vocale până spre mijlocul Barocului (Schütz). Vom lărgi sfera expunerii noastre și prin înfățișarea procesului de dezvoltare a muzicii instrumentale.

Italia

Pe lângă Palestrina și ceilalți reprezentanți ai școlii romane, în diferite centre artistice ale peninsulei Apenine au activat în secolul al XVI-lea și alți mari compozitori, grupați în diferite școli.

Dacă maestrul de la Roma – cărora li s-a alăturat o altă mare personalitate creatoare din Italia aceluși timp, *Ingegneri* din Cremona (1554 – 1592) – pun în creația lor accentul pe un conținut de sentimente general umane tălmăcit printr-un limbaj simplu și sobru, creația altor compozitori manifestă spiritul individualist al Renașterii printr-o subliniată notă personală, proprie atât fondului emoțional, cât și modului de exprimare al fiecăruia.

Mutarea centrului de greutate, în conținut, de la general-uman la individual, a avut drept urmare și apariția unui nou stil; acesta înlocuiește structura diatonic-modală a melodiei și armoniei, distingându-se – sub semnul

Țările germane

În secolul al XIV-lea, țările germane nu au avut încă o creație corală de valoare egală cu a celor ce se puteau sprijini pe o cultură muzicală mai veche.

După perioada omofonă a Minnesängerilor și paralel cu cea, tot omofonă, a Meistersängerilor, polifonia vocală înflorește în cursul secolului al XV-lea. Primii ei reprezentanți mai de seamă, ca *Adam din Fulda* (c. 1445 – 1505), *Thomas Stoltzer* (c.1480–1526), *Paul Hofhaimer* (1459 – 1537), se sprijină din punctul de vedere al tehnicii componistice pe creația măștrilor flamanzi, însă în același timp muzica lor capătă, grație influenței folclorului, o notă specific germană, multe din lucrările lor fiind chiar prelucrări de cântece populare. Personalitatea cea mai însemnată o reprezintă în acest domeniu de creație compozitorul german de origine elvețiană *Heinrich Fink* (1444-1527).

Este de remarcat că, deși stilul

compozitor german de valoare universală. Cultivând aproape exclusiv numai muzică religioasă corală, *a cappella* sau cu acompaniament instrumental, creația lui Schütz excelează prin largul ei suflu epic, dar în același timp ea impresionează prin dramatismul vizionar al imaginilor pe care le sugerează. Marea forță expresivă a muzicii sale, plasticitatea caracterizării muzicale a stărilor sufletești a personajelor din „*Scenele biblice*”, cantate și pasiuni, nu va fi întrecută decât de Johann Sebastian Bach.

Anglia

În primul volum am arătat că stilul polifonic, pornind din Franța, a ajuns în cursul răspândirii sale la începutul secolului al XV-lea în Anglia, unde reprezentantul său cel mai de seamă a fost *John Dunstable* (1390-1453). În secolul următor, creația corală polifonică engleză ia un avânt

Europa centrală și răsăriteană

Sub influența bisericii catolice din Apus, muzica corală polifonică liturgică se dezvoltă și în țările catolice mai îndepărtate de marile centre religioase din Apus. Astfel, în secolele al XV-lea și al XVI-lea ea este cultivată în *Boemia* și în *Polonia*, unde influențează și stilul lucrărilor corale laice.

În urma activității de câțiva ani ai lui *Guillaume de Machault* (circa 1300–1377) la curtea lui Jean de Luxemburg din Praga, polifonia vocală prinde repede rădăcini și compozitorii cehi ai timpului, în frunte cu *Mullich* și *Magister Savis*, cultivă cu succes acest gen de muzică. Creația corală polifonă cehă atinge însă punctul ei culminant în cursul secolului al XVI-lea, datorită lucrărilor lui *Cristoph Harant* (1564–1621) și *Jan Trojan Turnowský* (†1606).

La o înflorire mai mare ajunge polifonia corală, religioasă și laică, în Polonia, unde un număr considerabil

Orga

În procesul de dezvoltare a muzicii instrumentale, o importanță deosebită a avut-o orga. Prima orgă, de formă încă rudimentară, a fost adusă în Apus în anul 757 din Bizanț, reprezentând un cadou oferit regelui franc Pepin de către împăratul bizantin Constantin Kopronymos.

Timp îndelungat, orga a servit doar pentru susținerea cântării credincioșilor în timpul serviciului religios, acompaniindu-i la unison. Dezvoltarea polifoniei vocale i-a stimulat apoi pe organiștii bisericilor de a compune piese anume pentru orgă, în stilul polifoniei vocale. Astfel de creații, ce nu aveau în mod obligatoriu un caracter religios, au apărut de-a lungul secolului al XV-lea în toate țările apusene.

Cum orga a fost introdusă în mai toate bisericile catolice din Apus, numărul organiștilor-compozitori, cu o contribuție mai mare sau mai mică la dezvoltarea muzicii pentru acest

Clavecîn

Datorită specificului ei de construcție, orga se potrivea mai puțin pentru a fi folosită în casă. Dorința de a dispune de un instrument cu o sonoritate mai redusă decât aceea a orgii, dar în același timp capabil de a reda, ca și orga, compoziții de factură mai complexă, a constituit un puternic stimulent pentru perfecționarea diferitelor forme ale străvechiului țambal; deși acesta avea mai multe corzi (lovite cu două bețe), nu era la fel de potrivit ca lăuta sau orga pentru executarea de acorduri. După multe încercări, cele două bețișoare au fost înlocuite cu un dispozitiv de pene metalice – declanșate de o claviatură – care puneau corzile în stare de vibrație prin atingerea (ciupirea) laterală sau prin lovirea corzilor de jos în sus. În funcție de unul sau altul din aceste mecanisme, noul instrument – strămoșul pianului de azi – avea și nume diferite. Încă de prin secolul al XV-lea, erau cunoscute trei variante

exprimată într-o formă concentrată, patosul elevat, dar lipsit de retorism, monumentalitatea în ciuda unei extensiuni nu prea mari a formelor. Exemplul cel mai caracteristic ni-l oferă în privința aceasta muzica lui Bach, în timp ce o bună parte din creația lui Händel poate servi ca pildă pentru ilustrarea laturii festive a Barocului⁴.

Muzica instrumentală

Sonata monotematică reprezintă forma care va căpăta un rol deosebit în muzica Barocului.

O contribuție de seamă la cristalizarea formei de sonată („da camera” și „da chiesa”) pentru vioară cu acompaniament de clavecin sau de violoncel au avut-o compozitori ca *Biagio Marini* (1594-1663), *Giovanni Battista Mazzaferrata* (+1691), urmași

⁴De la spaniolul „barroco”, care înseamnă o perlă în formă neregulată, în sens larg ceva neobișnuit, ieșit din comun.

monumental. În cursul secolelor XV – XVI are loc și un lent proces de modificare a gândirii muzicale, o mutație a modului de exprimare de pe planul prin excelență orizontal, pe cel vertical-armonic.

Concluzie

În secolul al XVI-lea, creația vocală europeană atinge apogeul polifoniei renascentiste. Compozitori ca Palestrina și Lassus desăvârșesc arta contrapunctului în misse și motete a cappella, unde vocile se împletesc într-o textură echilibrată. Genurile laice precum madrigalul și chansonul înfloresc, reflectând gustul Renașterii și integrând adesea motive populare. Apar școli regionale cu stil propriu: în Italia, școala romană cultivă sobrietatea polifoniei vocale, iar la Veneția se experimentează policoralitatea și cromatismul îndrăzneț. Maeștrii franco-flamanzi răspândesc acest stil în Europa, iar compozitorii

din Anglia și Spania valorifică folclorul local, imprimând muzicii corale o identitate națională.

În pragul secolului al XVII-lea, schimbări majore marchează începutul Barocului muzical. Atenția se mută de la împletirea egală a vocilor la expresivitatea unei singure voci cu acompaniament instrumental. Acest nou stil – monodia acompaniată – revoluționează muzica vocală și generează genuri noi precum opera, oratoriul și cantata. Compozitori ca Monteverdi sau Schütz îmbină vechea polifonie cu noile tehnici armonice, conferind muzicii o forță emoțională. Astfel, de la echilibrul sobru al stilului renascentist s-a ajuns la dinamismul și contrastul barocului timpuriu. Aceste transformări fundamentale – afirmarea treptată a tonalității, apariția formelor vocal-instrumentale moderne și diversificarea școlilor naționale – au pregătit dezvoltările muzicale ale epocilor următoare.